

Учионица и друге платформе: методика на прекретници наставе мађарског језика и књижевности

Харгита Хорват Футо¹

Одсек за хунгарологију, Филозофски факултет,
Универзитет у Новом Саду, Нови Сад, Србија

Ева Хожа

Учитељски факултет на мађарском наставном језику у Суботици,
Одсек за хунгарологију, Филозофски факултет,
Универзитет у Новом Саду, Нови Сад, Србија

Апстракт *Студија се бави актуелним питањима наставе мађарске књижевности и језика, њеним дилемама и проблемима, с аспекта практичних потреба студентима четврте године основних и мастер студија Одсека за хунгарологију у Новом Саду и значења ових питања за методичку наставу мађарског језика и књижевности. На Одсеку се образовање наставника мађарског језика одвија 60 година. За то време, као и последњих 20 година од када водимо курсеве методике на Одсеку, у настави књижевности догодила се промена парадигми, а нова ера науке о књижевности преобликовала је и методу наставе књижевности. Слична промена парадигми догодила се и у настави језика. Тако је, на пример, изв. нова мађарска граматика донела значајне промене на плану наставе синтаксе, истовремено је у први план избила теоретска настава прамајике, семантике, рејорике и шексологије. На све то долазе још и промене наставе проистекле из савремених дидактичких сазнања, примена ИКТ-а и промена улоге наставника. Ова студија фокусирана је на досадашњи рад методичара и на активност радионице Одсека за хунгарологију у Новом Саду и дискурзивне проблеме наставе мањинског мајерњеј језика, као и на то у којој мери је реализовано дидактичко-методичко образовање студентима током ситуације с пандемијом, у недостајку школске праксе.*

Кључне речи: *настава мађарског језика и књижевности, промена парадигми у науци и методици, хоспитовање, радионица Одсека за хунгарологију, учење на даљину.*

1 horvathfuto@ff.uns.ac.rs

Увод

На Одсеку за хунгарологију (раније Катедра за мађарски језик и књижевност) Филозофског факултета у Новом Саду образовање наставника мађарског језика одвија се од његовог оснивања. Од 1959. године је око 850 студената дипломирало на овом Одсеку за мањински матерњи језик. Дипломирани студенти после студија предају у школама предмете Мађарски као матерњи језик, Неговање матерњег језика или Мађарски као страни језик. Један од важних задатака Одсека је обнављање методичке културе наставника мађарског језика ради што бољег сналажења у теорији књижевности и науци о језику. Од самог оснивања Одсека, професори методичких предмета се континуирано труде да иновирају наставу књижевности и језика, да разраде и пренесу студентима нове стратегије разумевања текстова и наставе матерњег језика. У историји дугој шест деценија забележени су покушаји методичара да иду у корак са новим аспектима науке о језику и књижевности, њеним школама и курсима. Због тога се на Одсеку за хунгарологију организују акредитована стручна усавршавања, конференције, методичке радионице и разна такмичења студената (из граматике, беседништва, писања есеја итд. у сарадњи са Учитељским факултетом на мађарском наставном језику у Суботици).

Основу ове студије чине искуства протеклих двадесет година, од када на Одсеку водимо курсеве и стручне вежбе из предмета *Методика наставе мађарског језика и књижевности* и истраживање које смо вршиле помоћу документације хоспитовања студената четврте године основних студија и мастер студија у циљу утврђивања успешности а) наших студената у наставном раду и б) наставе методике на Одсеку.

О парадигматским променама у науци о језику и књижевности и методици наставе мађарског језика

Методика наставе на Одсеку је пратила промене парадигми у више области знања: а) промена начина мишљења у наукама о језику - од позитивистичке филологије до постмодерне; б) промене у наукама о образовању, које су довеле до промене парадигме и у настави матерњег језика и књижевности и в) прелазак из традиционалног облика наставе у онлајн наставу, која се може посматрати као још једна парадигматска промену у дидактичко-методичком раду.

Мађарски представници књижевних наука Антал Бокаи (Bóka, 2006: 29-42) и Балаж Физфа (Balázs Fűzfa) су дефинисали моделе наставе на основу промене курса у књижевности од 19. века до данас. Познати експерт за образовање, универзитетски професор из Мађарске Балаж Физфа је на почетку 21. века израдио модел наставе на бази доживљаја, који се фокусира на ученика као читаоца, а нагласак се ставља на директно разумевање дела, базираног на сопственом доживљају, не захтевајући канонизирана тумачења књижевних дела (Fűzfa, 2016: 10). Теоретичари данас наглашавају улогу савремених текстова на часу књижевности. Циљ обраде ових текстова је да се кроз разговор о питањима данашњег живота и самоидентитета подстакне развијање критичког мишљења ученика. Размишљати, постављати питања и

саслушати, слободно одлучивати и прихватити одговорност – ово би били главни принципи савременог наставника књижевности (Csobánka, 2016: 76).

Током протеклих деценија знатно се променила и настава граматике мађарског језика: обновљена је традиционална граматика, у наставу су укључене и новије граматичке категорије, које садржи *Нова мађарска граматика* (É Kiss, Kiefer, & Siptár, 2003), резултати истраживања социolingвистике и прагматике. Поред описне граматике, све више простора даје се развијању вештина усмене и писмене комуникације, реторике, семантике, текстологије, односно језичких способности потребних у свакодневном, друштвеном животу, разумевања и састављања текста, те језичке креативности.

Методика наставе и методичка радионица Одсека за хунгарологију у Новом Саду

Циљ наставе предмета Методика наставе мађарског језика и књижевности

Циљ предмета Методика наставе мађарског језика и књижевности је интензивно, успешно и савремено образовање будућег наставног кадра, развијање потреба за перманентним усавршавањем у будућем наставном позиву, како у теоријском тако и у практичном смислу. Поред теоријских часова, настава се изводи и у облику вежби на факултету (анализа планова и програма и других докумената у образовању, састављање припрема за часове, пројеката, тестова, исправка и оцењивање писмених радова ученика, симулација часова итд.) и стручне и методичке праксе у основним и средњим школама (укључивање у живот школе, у образовно-васпитни процес: хоспитовање, држање часова).

Подстичемо студенте да, у оквиру курсева на Факултету и школске праксе, користе сва усвојена знања, јер је улазак у учионицу незамислив без одговарајућег стручног знања и познавања научне терминологије: неопходно је да усвоје најновије моделе и методе наставе и држе часове мађарског фокусиране на стицање доживљаја, којима ће ученици радо присуствовати. Поред преношења културних вредности, односно традиционалног преноса културе, у складу са захтевима нашег времена, постало је важно да се развија језичка компетенција, помоћу које се може реализовати и учење свих осталих предмета. На располагању су нам међународна искуства наставе књижевности, трендови у земљама Карпатског басена и, наравно, и процеси у Републици Србији.

Пратећи савремене трендове настава методике се мењала: осмишљавана је тако да премошћава јаз између науке о језику и књижевности и наставе језика и књижевности, да остварује поменуте циљеве и буде усмерена на исходе, у оквиру курса се организује *радионичарски рад*. Захваљујући сарадњи професора и студената, као продукти овакве наставе су настале е-књиге као ресурси који су доступни и наставницима из праксе, а студенти су уз одговарајућу помоћ и подршку постали активни, динамични сарадници у процесу њиховог професионалног развоја.

Пројекти и приручници за наставнике: продукти дидактичко-методичке радионице

Од часова које су студенти одржали током хоспитовања и њихових испитних часова у оквиру методичке радионице састављају се приручници за наставнике (е-књиге). Уређивачки рад је и за студенте прилика да науче нешто ново и корисно (развијају способности уређивања и лекторисања), а књиге могу да користе у пракси и наставници мађарског језика у Војводини, што омогућава пренос нових метода и иновативних идеја наставе у праксу. У приручницима за наставнике мађарског језика бавимо се савременом наставом граничних области књижевности, новим могућностима сакупљања информација, популарним регистром, креативним писањем и креативном драмом, односно тиме како у градиво укључити књижевне традиције регионалне (територијалне, етничке итд.) културе.

У оквиру три пројекта – некој врсти педагошког експеримента – посебно смо се усредсредили на по једну од тих могућности. У првом пројекту су планови наставних часова били концентрисани на интермедијалне и интердисциплинарне перспективе наставе, на примену најновијих техноедијских културних техника и интернета и на разноликост организационих облика рада. Наше прво издање/е-књига из методике под насловом *Tanítástaktika (Тактика наставе)* даје слику о начину схватања наставника почетника. Избор је пао на низ часова књижевности и језика који омогућују обнављање фонда идеја наставника основних и средњих школа, промену наставничких компетенција, промишљање изазова дигиталне ере у једном времену у којем говоримо о кризи читања и разумевања текста, о променама књижевног знања, када све то узрокује огромне проблеме и у нашем микроокружењу (Hózsá & Horváth, 2014: 10).

Позитиван критички одјек на који је наишао први приручник мотивисао нас је да покренемо још један пројекат. У већини планова наставних часова у приручнику под насловом *Óratoroló (Набрајање часова)* обрађивани су писци и песници појединих насеља, књижевна дела која се везују за насеље, смештена у локални контекст, и локална и регионална књижевност с приступом из аспекта истраживања култова (коришћење у настави предметних споменика књижевности – реликвије, рукописи, фотографије и документи; књижевних спомен-места – гробље, гроб, књижевна спомен-кућа, спомен-место, изложба; празничних облика, комеморација). У градиво су интегрисани резултати истраживања култова и књижевне музеологије, могућности за стицање књижевних доживљаја ван простора школе (Hózsá & Horváth, 2017: 7). Разрађеним плановима наставних часова је додата актуелна библиографија из које се наставници мађарског могу информисати о новим издањима, стратегијама тумачења и научним истраживањима. Наставници могу да користе фото-материјал, скице и презентације, интертекстуалне и интердисциплинарне могућности, низове креативних задатака, односно могу испробати комплексне планове часова: „Све то педагоге може подстакнути на динамичну промену концепције, наставу оријентисану на стицање доживљаја и компетенција, јер они заједно са новим генерацијама својих ученика заступају заједничку ствар, потребу *промене*. Е-књига преноси обрасце и могућности савременог гледишта које су створили млади за младе у свету засићеном медијским надражајима“ (Hózsá & Horváth, 2018: 31).

Трећи пројекат је био везан за 200. годишњицу рођења мађарског песника Јаноша Арања. Поводом јубилеја су кандидати за наставнике мађарског на практичној настави добили задатак да у оквиру наставног програма или чак независно од њега, разраде и одрже барем један час о Јаношу Арању у основној или средњој школи. Планови наставних часова реализовани у школама различитих профила ушли су и у дневнике хоспитовања, а један успешан конкурс је омогућио да се најбољи радови објаве у приручнику под насловом *A tanórába foglalt Arany János (Őratergvgyűjtemény a magyartanárok számára)* (Јанош Арањ сажеџу у насџавном часу (Збирка џланова часова за насџавнике мађарској)) (Hózsza & Horváth, 2017). У студији под насловом *Arany János az iskolában* (Јанош Арањ у школи) Ђерђ Д. Фење пише да о Арањевим баладама које се предају у средњој школи наставници имају на располагању знатан број анализа, уџбеничких текстова, помоћног материјала, и да „у суштини није фиксиран само канон дела него и канон начина наставе и тумачења дела” (Fenyő, 2017: 95). Констатације наведеног аутора важе и за војвођанске школе, нарочито она која се односи на канон начина наставе и тумачења дела, на њихову непокретност. Постоји велики број наставника, односно појединаца који експериментишу, примењујући могућности манипулације текстом или обрађују дела која асоцирају на Арањев опус (интертекстуалне везе). Предуслов квалитетних планова наставних часова јесте познавање и коришћење савремене стручне литературе. Фиксиране методе се уз мало креативности могу лако променити – поезији Јаноша Арања треба приступити на основу принципа „наставе књижевности савременог гледишта” и из аспекта компаратистике (преводи Јован Јовановић Змај, Јанош Арањ итд.). Пристигли планови наставних часова су били многострани, креативни, оријентисани на стицање доживљаја, предлози студената су углавном били врло оригинални. Можемо, међутим, констатовати да је животно дело Јаноша Арања изричито материјал за часове књижевности, док је истраживање његових језичко-стилских карактеристика веома слабо презентовано. Мање је изражено бављење језичко-лингвистичким аспектима, односно то гледиште је мање заступљено на часовима књижевности. „Успешни планови часова кандидата за наставнике показују познавање стручне литературе и креативно информисање, концепцију усмерену на потицај на размишљање. Не може се, међутим, не приметити да је на планове часова студената утицала и концепција професора који су водили тему, и да је још увек на делу предаја традиција стереотипа” (Hózsza & Horváth, 2018: 27).

Сакупљање, редакција, допуњавање и издавање планова часова студената чине помоћни материјал за наставнике мађарског језика у основним и средњим школама у Војводини. Најважнији циљ је да сви актери у наставном процесу постану свесни проблема методике: методика није само некакав површни оквир, не може да функционише без стручне припремљености и перманентног праћења научних истраживања. Наставник мађарског треба да истраживања књижевности, језика и културе посматра као јединствену целину и да сугерише тај начин виђења на наставном часу. На наставницима мађарског је велика одговорност да обезбеде да тумачење и обрада неког књижевног текста буду доживљај за ученике (Hózsza & Horváth, 2018: 27).

Стручна усавршавања: замена места на катедри?

На Одсеку за хунгарологију се деценијама одржавају стручна усавршавања за наставнике из праксе, што је прилика за састанак некадашњих студената Одсека, наставника практичара из Војводине, за одржавање контаката и стручне размене мишљења. Отприлике осам година траје пракса акредитованих стручних усавршавања да се успоставе контакти између наставника мађарског језика који раде у општем образовању и студената Одсека. Студенти четврте године или мастер студија на курсу стручног усавршавања могу представити свој успешан испитни час, наставни час који изаберу из свог портфолија или завршни рад из предмета са мастер студија. У новој парадигми високошколске наставе предност треба да добију дидактичке иновације у којима парадигма учења замењује традиционалну активност поучавања: „Очекује се да оба субјективна чиниоца наставе, односно наставник и студент развијају и користе сличне методе ефикасног поучавања (одговарајуће варијанте методе разговора, текст-методе и експериментално-лабораторијске методе) и учења (програмирано учење, проблемско учење, учење помоћу открића, кооперативно и самоусмерено учење), да подстичући се узајамно унапређују сопствене способности и вештине како поучавања тако и учења” (Ђukić, 2006: 43).

Испитна настава као модел даје наставницима практичарима идеје за обраду појединих наставних јединица. Већина испитних часова представља пријатно изненађење, нарочито када се, осим примене добрих метода, покаже и потребно стручно знање. Наступ кандидата за наставнике на стручним усавршавањима се у почетку чинио једноставно освежењем, али су колеге временом схватиле да активности наставника почетника представљају изузетну вредност. Током представљања часова се покаже пуно свежег знања, младалачког елана, а рецептивна публика са чуђењем схвата колико наставник треба да буде део савременог окружења како би успешно покренуо ученике који равнодушно седе у разреду. Заједничке анализе часова професора методике и студената откривају нове идеје, а на стручним усавршавањима се представљају и интерпретације часова и допуне. Ови изванредни тренуци буде ентузијазам и код универзитетских професора. Наставници који долазе на стручно усавршавање планове часова добијају у дигиталној или умноженој верзији, па их тако и сами могу испробати у својој школи и радном окружењу. У оквиру стручног усавршавања постоји могућност за дискусију, за размену искустава, али је то и прилика да се наставници практичари представе, да им се поделе помоћни материјали и библиографије, дају упутства за руковање ИКТ средствима. Свако стручно усавршавање има наслов који асоцира на преображај знања и доводи у питање култ информација. Као пратећу манифестацију, наставници мађарског могу погледати нове књиге семинарске библиотеке или материјал изложбе припремљене поводом неког конкретног јубилеја.

Хоспитовање студената хунгаролошког смера се у почетку одржавало искључиво у новосадским општеобразовним институцијама. Наставници мађарског из Новог Сада су ентузијастички помагали у реализацији обавезног хоспитовања, у укључивању разноврсних стратегија, метода, поступака, њихов репертоар се протезао од конвенционалног фронталног наставног часа до најсавременијег пројектног учења,

разних техника базираних на промени кодова, веза између информатике и књижевности. Допао им је јако велики посао, нарочито онима који су спремни на експериментисање, који савесно одржавају консултације, али је то имало учинка и у њиховом свакодневном раду. Због опадања броја ученика и разреда у Новом Саду, 2004. године уведена је могућност да студенти свој испит организују у свом родном месту, евентуално у бившој школи, уз помоћ наставника мађарског кога поштују (Hózsá, 2006: 51). Била је то прилика да се током одржавања испитних часова универзитетски професори редовно срећу с наставницима мађарског који раде у разним насељима широм Војводине, да се информишу о њиховим проблемима, те да о њима разговарају и на стручним усавршавањима наставника.

Онлајн култура – онлајн наставни простори: реализација наставе методике у време пандемије

У својој студији под насловом *Az e-learning európai dimenziói (Европске димензије е-учења)* Ласло Харанги пише: „Многи рани покушаји електронског учења били су безуспешни, јер нису у довољној мери узели у обзир карактер ученика и специфичности материјала који је требало научити. Веома често су ученике изоловали једне од других и нису им дали могућност комуникације ни међу собом ни са наставником. Они су диктирали начин и временски распоред учења, без икакве еластичности, као да на корисничкој страни није постојала једна веома диференцирана популација. Ситуација се сада мења, праве вредности е-учења се користе много обазривије. Хвала због тога свима који почињу схватати како, када, са којим садржајем се овај начин учења може користити на најуспешнији начин. Све је више примера процеса учења организованих *online*, у којима ученици међусобно ступају у контакт, директно или индиректно, стварајући тако хармонични склад којим се узајамно допуњују и снаже међу традиционалним и иновативним путевима учења (Harangi, 2003: 67). Европска истраживања почетком 21. века су већ навела проблем који је постао кључни и у ситуацији пандемије 2020. године, према којем наставник треба да изгради платформу, виртуелну учионицу која ће успоставити везу и између ученика/студената, а неће се обраћати само индивидуално сваком ученику. Ове неочекиване и нагле промене у образовању нас поново подсећају колико је важна способност прилагођавања, спремност и отвореност наставника (и универзитетских професора и њихових студената, будућих наставника) за промене: „Промене се вежу за напуштање традиционалне улоге наставника (улоге извора информација, улоге преноситеља знања), као и за већу мобилност улога (менторска, организацијска, активна) укључујући примену нових технологија у настави и прилагођавање изазовима савременог друштва утемељеног на знању и целоживотном учењу” (Реко, 2009: 65).

Ширење рачунарске културе доноси нове изазове, у стицању комуникацијске културе повећава се значај писања и читања, разумевања визуелног језика: „Њихова практична реализација, осим нових садржаја и облика наставних активности, захтева нову релацију наставник–ученик, као и њихове нове улоге. Потребно је јаче се ослањати на доживљајни свет деце и њихове добре односе са новим технологијама. Могуће је да у извесном смислу „наставник учи од ученика” (Sipos, Forgács, & Füzfa,

2003: 49). Наставник улогу глумца у образовном процесу замењује улогом саветника, наставник постаје е-модератор (Cindrić, 2014: 157).

Изненадна појава пандемије 2020. године је скоро преко ноћи створила нову ситуацију за наставу. Новонастали контекст је омогућио да се преиспита очекивање да ће дигиталне технологије проузроковати радикалне промене и усавршавање педагошких метода у свим областима образовања (Privateer, 1999: 70).

Настава на даљину је до сада била актуелна углавном у образовању одраслих, па је њено увођење наметнуло двоструку улогу методичкој радионици у којој се образују наставници мађарског језика: с једне стране, требало је решити како организовати наставу за студенте, а с друге стране је требало реорганизовати стручну и методичку праксу и испитне захтеве. Професори Одсека за хунгарологију су током наставе на даљину користили разне платформе, онлајн и виртуелне могућности, захваљујући чему су студенти и у пракси могли испробати велики број онлајн система. Настава се у онлајн окружењу одвијала преко апликације Зум (Zoom), Гугл мит (Google Meet) и Џитси мит (Jitsi Meet) које имају добре техничке могућности за овакав вид наставе, јер омогућавају и приказ ПП презентација (Power Point), преко платформе Мајкрософт тимс (Microsoft Teams) која нуди корисне опције за постављање и преглед студентских задатака и вредновања њихових ангажовања, користили су се Гугл учионицом (Google Classroom), организована је и Фејсбук група, односно Месинџер (Messenger).

Предмет Методика наставе мађарског језика и књижевности 2 садржи два теоријска и један практичан час у другом семестру четврте године. До увођења наставе на даљину (до 16. марта 2020) настава је била контактна, промена је уследила изненада. За поучавање овог предмета направили смо Фејсбук (Facebook) групу која је омогућила и коментаре и интерактивну комуникацију, а часове на којима је било потребно и активно учешће студената одржали смо преко апликације Зум (Zoom). Наставу смо настојали прилагодити могућностима електронског приступа, а професори су преузели улогу модератора и/или саветника. Кроз сталну повезаност професора који су држали теоријску и практичну наставу настојали смо да обезбедимо склад часова. У групу споменуте друштвене странице су у данима прописаним распоредом часова постављани фајлови следећег типа: вербално приказивање градива, дигитална библиографија, постављање готових студија (међу њима и текстови професора), препоручена стручна литература, доступност електронских библиотека, аудио-материјала и веб-страница, нацрт, обавештење, професорски увод, телевизијска емисија, усмерено гледање филмова. На то су студенти рефлектовали писмено, малим есејима, које је професор вредновао.

Студенти су за проналажење материјала за учење, за припрему испита и израду семинарских и других радова могли користити Дигиталну библиотеку Филозофског факултета, која поред великог броја електронских издања часописа, монографија, зборника радова, уџбеника, речника и приручника садржи и 4.000 дигитализованих страница наставних материјала, презентација и предавања, а библиотекари су приредили и е-изложбе помоћу којих су студенти и професори могли да упознају богатство и разноликост фондова Библиотеке, конкретне писце и преводиоце. За упознавање и коришћење база научних и стручних текстова неопходних за

научноистраживачки рад, управница Библиотеке мр Наташа Белић организовала је веб-семинар за студенте свих нивоа студија и професоре (нпр. мултидисциплинарна колекција Academic Search Complete на EBSCO платформи, база података MacMillan Explorers). За исту сврху обезбеђени су отворени налози и удаљени приступи ЕБСКО бази података за све заинтересоване студенте.

Настава на даљину у јавном образовању: хоспитовање помоћу часова на телевизији

Пошто је школска пракса изостала, студенти су хоспитовање реализовали помоћу телевизијских часова, пратили су наставу на телевизији.

Током другог полугодишта школске 2019/2020. наставу на мађарском језику емитовале су Телевизија Панон са седиштем у Суботици и Радио-телевизија Војводине (потоња је емитовала и часове одржане на српском језику са титловима на мађарском). Мађарски наставници основних и средњих школа држали су часове из различитих предмета. Приликом избора наставника мађарског, организатори су се трудили да буду представљене различите генерације, типови школа и локације. Подједнако су били присутни наставници гимназија и средњих стручних школа, те наставници који предају у различитим срединама. Из дидактичко-методичког аспекта треба истаћи интерпозицију, то јест премештање организационих оквира реалног наставног часа у виртуелну учионицу. Из аспекта ученика, то је сугерисало случај „сачувај школу на други начин“, замену за школски час. На почетку емисије је звонило звоно за почетак часа, потом се појавила данашња катедра, статични наставнички сто, са књигама, у позадини са таблом која је углавном служила за пројекцију презентације, а време трајања наставног часа је скраћено. Наставник је држао у руци актуелни уџбеник или своје белешке. Састављачи распореда телевизијских часова су се трудили да укључе и часове граматике и књижевности, а у средњој школи је доминирала настава књижевности. Задржани су и принципи методике, на пример интерпретативно читање, представљање аспеката опажања, концепт на табли, домаћи задатак из марљивости, кораци објашњавања речи или обрада ауторске биографије. Ипак, могли су се опазити различити приступ код различитих генерација наставника. Наставници мађарског млађе генерације су тежили научности (види стилистику, текстологију), користећи *методологију* и као термин, када су наводили извор текста, наглашавали би и дигиталну доступност, у својим презентацијама су примењивали својеврсне визуелне приказе. На часу анализе приповетке за други разред гимназије (Калман Миксат: *Tímár Zsófi özvegysége*) наставник је, на пример, споменуо чак и дискурс постојања или недостатка аспекта опажања, чиме су се бавили на универзитетском курсу, односно хтео је да ученици, третирано као партнери, постану свесни да се настава може организовати и другачије/на више начина. Наставници који су дипломирали раније радије су бирали конвенционални пут – почињали су са биографијом аутора и кретали се према интерпретацији текста. Неки наставници мађарског језика (независно од доби) трудили су се да наставу повежу с актуелним темама, на пример поводом Томаса Мана је споменута и епидемија из 1937. године.

Ученици су могли да прате тематски разноврсне часове, истакнуто место је на пример добила и војвођанска мађарска књижевност (текстови Иштвана Тарија, Кароља Ача итд.). Наставници су се припремали, искорачивши из свог уобичајеног положаја, конвенционалне учионице, свакодневне рутине, нису могли видети/чути реаговања ученика, дакле, био им је потребан нови репертоар понашања, наметнута им је улога глумца, а после су се све више приближавали улози модератора и саветника. Ипак, недостајали су интерактивност, ситуација дискусије и присуство различитих облика рада ученика.

Студентима који су пратили часове на телевизији у оквиру стручне и методичке праксе су представљене разне интерпретације више наставника. На тај начин је ипак искорачено из учионице на Универзитету. Студенти су могли да истражују примере различитих часова и доступне резултате наставе на даљину и на тај начин сагледати шире хоризонте него да су хоспитовали само у једној школи, код једног или два наставника, иако се тиме не може надоместити лични контакт. Они су своју пажњу усмерили на медије: мађарске телевизијске програме у Србији, телевизијске програме у Мађарској, као и домаће и стране видео-снимке на интернету. Овакав избор часова је могао да омогући откривање специфичних методичких решења, као и нијансирано размишљање о настави. Био је то велики изазов за наставнике, ученике, па чак и за родитеље, и истовремено ново искуство за професоре који на универзитету предају методiku – да се образовање мора преиспитати, треба тежити отварању нових перспектива, а кандидате за наставнике треба припремити и за методiku наставе на даљину.

Методологија истраживања

Скоро две деценије пратимо рад кандидата за наставнике, ентузијастичке акције почетника, и истовремено се трудимо да Методика наставе мађарског језика и књижевности као предмет буде ефикасна и функционална, односно да међу осталим предметима добије место које заслужује. Питања, дилеме и проблеме наставе овог предмета разматрамо из емпиријског аспекта на основу података дневника хоспитовања (припреме часова, есеји студената и критички осврт на искуства у школама и писменог мишљења наставника ментора) и портфолија, а за потребе ове студије истраживале смо дневнике хоспитовања 37 студената четврте године основних студија и студената на мастер студијама у 2018/2019. школској години са циљем да установимо каква су запажања студената о квалитету наставе у школи у којој су вршили хоспитовање, као и колико су студенти припремљени за наставни рад (шта им представља тешкоћу и у чему су успешни у раду с ученицима). Основна сврха овог праћења је да на основу анализа добијемо слику о свом раду са студентима, како бисмо – ако је потребно – редефинисали приступе и стратегије наставе методике, а посредно утицали и на преобликовање школске праксе. У овом раду ћемо пренети неке од резултата ове анализе.

Стручна и методичка пракса се одвијала у оним основним и средњим школама у Војводини са којима Филозофски факултет има уговор. Студенти су реализовали праксу у следећим местима: Нови Сад, Суботица, Сомбор, Сента, Темерин, Србобран, Бачка Топола.

Резултати истраживања

Зайажања сџудената о наставау у пракси. Студенти су о квалитету наставе, раду наставника ментора и школском миљеу у својим есејима истакли следеће: потребно је да наставници практичари стално освежавају теоријска знања из области језика, књижевности и културолошких наука, а такође и из информатике. Неопходно је и развијање компетенција за рад са ИКТ-ама у учионицама, јер наставници користе у настави дигиталне изворе информација и одговарајуће дигиталне уређаје (лаптоп, пројекторе, мобилне телефоне, таблете, интерактивне табле). Студенти сматрају да наставник има наглашену улогу у мотивисању ученика и стварању одговарајућег доживљаја током обраде наставних јединица, као и да су однос и комуникација наставника и ученика на часу и ван наставног часа изузетно значајни. Студенти истичу да је веома битан уводни део часа у подстицању пажње, али да један део наставника не посвећује довољно пажње овом делу часа, увод се одрађује рутински, ученици се не мотивишу довољно и стога нису заинтересовани за градиво које се обрађује на часу.

Као актуелне проблеме су навели да се уочава смањење броја ученика у одељењима, у средњим школама је редукован број уџбеника, из мађарског језика нема нове читанке, ни уџбеника из граматике, ученици користе три деценије старе, застареле уџбенике (распаднуте или у новијем издању), због тога неки наставници и не траже да ученици имају уџбенике. Дешавало се на испитном часу да је на свакој клупи била једна читанка коју су користила два ученика. У неким школама наставници сами састављају скрипте, деле фотокопије којима допуњују и осавременевају уџбенике. Студенти се питају из чега код куће ученици уче, да ли у оваквим околностима могу да науче да уче из уџбеника, имају ли прилике да поново прочитају обрађени текст. Средњошколци се у учењу углавном ослањају на белешке са часова и на наставничке презентације. Све мање имају могућности за читање дужих текстова, за дужа усмена излагања на часу и на усмено одговарање. Планови и програми су такође застарели у средњим школама, мада се почело с израдом нових за гимназије. Ученици основних школа су снабдевени новим уџбеницима, израђени су и нови планови и програми, због тога је у основним школама припрема студената за самостално држање часова била лакша.

Сџуденатска припремљеност за реализацију наставе. Из самовредновања студената, наших запажања о њиховим припремама за час и рефлексиија наставника ментора на одржане часове можемо уочити да већина кандидата за наставнике посвећује велику пажњу планирању уводног дела часа и буђењу ученичких интересовања, док завршном делу часа посвећују мање пажње, мада на курсевима методичке теорије увек наглашавамо важност разноликости почетка и завршетка наставних часова и значај целине наставног процеса. На основу писмене документације хоспитовања и испитних часова на којима смо редовно присуствовале, можемо констатовати да већина студената постојано истражује, њихова пажња обухвата и е-учење, интермедиијалне и интердисциплинарне перспективе, рад им карактерише оригинални експериментални дух, иновативне идеје у циљу изазивања доживљаја, брига о визуелној комуникацији и примена игре. На часу се све више користи и „популарни

регистар” уметничких дела (популарна књижевност, стрипови, филмови) и дела савремене књижевности. Вредновања студентског рада од стране ментора из праксе показују да и они сами много уче из часова које држе студенти, а за њих су посебно значајне библиографије које кандидати за наставнике користе током припрема.

Такође, може се установити да остваривање дисциплине није најважнији проблем код наставника почетника: студенти увиђају да се у данашњем интерактивном моделу наставе другачије тумачи питање дисциплине него раније, млади наставници се радују активностима ученика, критичкој дискусији, а већи проблем им представља (не)мотивисаност ученика. Студенти се сусрећу и са „нечитањем”, односно недостатком ученичке мотивације и времена за читање, те њиховим непознавањем класичних књижевних дела.

Из анализираних материјала може се установити и да припремљеност неких студената није увек задовољавајућа: недостаје одговарајућа библиографија, информисаност о стручној литератури везаној за обраду градива. Међу почетничким дидактичко-методичким и педагошким грешкама може се набројати и следеће: неадекватан избор наставних метода и облика рада (нпр. доминација фронталног облика рада), несистематичност (нпр. лоше структурирање временског оквира часа), неадекватно реаговање на непредвидиве и изненадне ситуације током часа, грешке у формулацији питања која се постављају ученицима, поремећаји у комуникацији с ученицима.

Закључак

Из писаних анализа студената о квалитету наставе можемо закључити да су усвојили основна теоријска знања из методике наставе, и да су примери из добре и лоше праксе који су им представљени на вежбама помогли да сагледају функционисање наставних метода, стратегија и приступа у пракси, да уоче предности и слабости њихових коришћења. Приметан је покушај интегрисања позитивних модела наставе у сопствену праксу и елиминисање негативних појава. Студенти су упознали образовне прописе и документе Републике Србије, управне, руководеће, стручне и саветодавне органе школе, традиционалну и електронску педагошку и школску документацију, административне и организационе задатке наставника, за које сматрају да одузимају превише времена наставницима. У циљу остваривања квалитетне и успешне сарадње с ученицима и стварања атмосфере поверења на часовима, бавили су се и моделима интерперсоналног понашања наставника, анализирали су наставнике менторе и из аспекта типова наставника на основу личности педагога и стилова руковођења. У есејима се због несигурности почетника могло прочитати и о преиспитивању сопствене подобности за наставнички позив, о властитој педагошкој и дидактичкој ефикасности, о тешкоћама трансформација стечених академских знања у одговарајуће садржаје у настави, о захтевном задатку планирања и писања припрема за часове који подразумевају одговарајућу хоризонталну и вертикалну корелацију и одузимају пуно времена, међутим, мањи успеси, часови протекли у доброј атмосфери, интересантни разговори и расправе о градиву су учинили да им

страх од погрешака, несигурност у наступу и у свој утицај на ученике полако прерасте у креативно приступање решавању проблема и сталном експериментисању у сврху унапређивања властите праксе. Хоспитовање у школама је допринело томе да је код студената развијена свест о значају предмета методика наставе и потреби да се она изучава, схватили су и важност наставничког позива, али и специфичности рада са децом и омладином. Сматрамо да су припремљени за реализацију наставе и да ће се носити с изазовима, јер су свесни да је континуирано стручно усавршавање, обнављање и допуњавање знања и вештина предуслов за прилагођавање захтевима струке и ученицима и за постизање властитог напретка.

Имајући у виду да је настава на даљину у рад наставника мађарског језика донедавно многе промене и неочекиване обрте за које они нису били довољно спремни, треба имати на уму да је разрада метода наставе на даљину, решавање проблема вредновања и редефинисање наставе методике на универзитету све хитније. Неке идеје за то добили смо кроз ово истраживање. Педагошке импликације налаза до којих смо дошли нас обавезују да извршимо промене у настави методике, нарочито на часовима вежби, нпр. више анализа припрема за часове и фокусирање питања за анализу ових припрема (структура часова, наставне методе и облици рада, истраживање и сакупљање савремене стручне литературе у вези са часовима, коришћење наставних средстава и слично), предлагање могућих промена (могућности коришћења наставних метода, средстава и слично), организовање што већег броја симулација и анализа снимљених телевизијских снимака онлајн наставе, уз дискусије о грешкама и добрим решењима, анализу начина на који се грешке отклањају.

До нових идеја планирамо да дођемо путем нових свеобухватнијих истраживања искуства студената са наставом и праксом организованом у онлајн окружењу (будући да се због тренутне епидемиолошке ситуације може очекивати наставак образовања на даљину), као и кроз истраживање у коме бисмо испитали мишљење наставника практичара о њиховим проблемима у настави у новом контексту. У истраживање ће бити укључени и студенти. Они ће на завршној години студија, у дневнику хоспитовања на критичан начин вредновати видео-снимке наставних часова, а о резултатима истраживања ћемо информисати наставнике практичаре. Сва искуства ћемо настојати да интегришемо у наставу Методике наставе мађарског језика и књижевности на Одсеку за хунгарологију, како бисмо што боље припремили студенте на изазове који их очекују у настави на даљину.

Литература

- Bókay, A. (2006). Az irodalomtanítás irodalomtudományi modelljei. In L. Sipos (szerk.), *Irodalomtanítás a harmadik évezredben* (pp. 29–42). Budapest: Krónika Nova Kiadó.
- Cindrić, J. (2014). E-učenje, strategije učenja i samokontrola učenja. U N. Hrvatić (ur.), *Pedagogija, obrazovanje i nastava* (str. 153–160). Mostar: Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti.
- Csobánka, Zs. E. (2016). A „kortárs szemléletű” irodalomtanítás. *Alföld*, 67(11), 71–81.
- Đukić, M. (2006). Didaktički aspekti reforme visokog obrazovanja. U E. Kamenov (ur.), *Razvoj sistema vaspitanja i obrazovanja u uslovima tranzicije* (str. 36–48). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- É Kiss, K., Kiefer, F., & Siptár, P. (2003). *Új magyar nyelvtan*. Budapest: Osiris Századvég.
- Fenyő D. Gy. (2017). Arany János az iskolában. *Alföld*, 68(6), 95–107.
- Fűzfa, B. (2016). Élményközpontú irodalomtanítás a harmadik évezredben. In B. Fűzfa (szerk.), *Élményközpontú irodalomtanítás: Kreativitás, produktivitás, kultúrakezelés a digitális korban* (pp. 9–44). Szombathely: Savaria University Press.
- Harangi, L. (2003). Az e-learning európai dimenziói. In L. Harangi, & G. Kelner (szerk.), *Az e-learning szerepe a felnőttoktatásban és -képzésben* (pp. 64–70). Budapest: Magyar Pedagógiai Társaság, Felnőttnevelési Szakosztály.
- Hózsá, É., (2006). Vizsgatanítás, hatékonyság, modell. *Tanulmányok*, 39(1), 50–55.
- Hózsá, É., & Horváth, F. H. (szerk.) (2014). *Tanítástaktika (Magyartanárok kézikönyve)*. Újvidék: Bölcsészettudományi Kar.
- Hózsá, É., & Horváth, F. H. (szerk.) (2017). *Órasoroló (Tanári kézikönyv)*. Újvidék: Bölcsészettudományi Kar.
- Hózsá, É., & Horváth, F. H. (2018). Arany János-tanórák a nyelvészet mérlegén. *Hungarológiai Közlemények*, 19(2), 26–33. <https://doi.org/10.19090/hk.2018.2>
- Peko, A. (2009). Pedagogoško-psihološka izobrazba budućih sveučilišnih nastavnika. In A. Bene (szerk.), *Az esélyegyenlőség és a felzárkóztatás vetületei az oktatásban I.* (pp. 64–73). Újvidék–Szabadka: Forum–Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar.
- Privateer, P. M. (1999). Academic Technology and the Future of Higher Education. *The Journal of Higher Education*, 70(1), 60–79.
- Sipos, L., Forgács, A., & Fűzfa, B. (2003). Iskolaszervezet és irodalomtanítás Magyarországon. In E. Egyed et al. (szerk.), *Iskolaszervezet és irodalomtanítás a Kárpát-medencében* (pp. 5–89). Budapest: Pont Kiadó.

Примљено: 01.06.2020.

Коригована верзија примљена: 06.08.2020.

Прихваћено за штампу: 13.08.2020.

The Classroom and Other Platforms: Teaching Methods at the Turning Point of Hungarian Language and Literature Instruction

Hargita Horvat Futo

Department of Hungarian Studies, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad,
Novi Sad, Serbia

Eva Hoža

Hungarian Language Teacher Training Faculty, Subotica
Department of Hungarian Studies, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad,
Novi Sad, Serbia

Abstract

The study presented in this paper looks at current issues concerning the teaching of Hungarian literature and language and its attendant dilemmas and problems from the aspect of the practical needs of final year undergraduate students and master's students at the Department of Hungarian Studies in Novi Sad, and also considers the significance of these issues for the methods of Hungarian language and literature instruction. The Department has been educating Hungarian language teachers for sixty years. In that time, including the past twenty years that we have been teaching teaching methods at the Department, a paradigm shift has occurred in the teaching of literature, and a new era of literature studies has also reshaped the methods of literature instruction. A similar paradigm shift has occurred in language teaching. Thus, for instance, the so-called new Hungarian grammar has introduced significant changes to the teaching of syntax, while at the same time theoretical teaching of pragmatics, semantics, rhetoric and textual studies has been foregrounded. Moreover, there have been changes stemming from contemporary didactic ideas, the implementation of ICT, and the changing role of the teacher. The study focuses on the work of teaching specialists to date and on the activities of the workshop at the Department of Hungarian Studies in Novi Sad and the discursive challenges of teaching a minority first language. It also examines the extent to which students have received training in didactics and teaching methods during the current pandemic, without the possibility of observation and teaching practice in schools.

Keywords: *Hungarian language and literature instruction, paradigm shift in teaching theory and teaching methods, classroom observation and teaching practice, Department of Hungarian Studies workshop, distance learning.*

Класс и другие платформы: методика на поворотном этапе преподавания венгерского языка и литературы

Харгита Хорват Футо

Кафедра венгерологии, Философский факультет, Университет в Нови-Саде,
Нови-Сад, Сербия

Эва Хожа

Педагогический факультет на венгерском языке обучения в Суботице,
Кафедра венгерологии, Философский факультет, Университет в Нови-Саде,
Нови-Сад, Сербия

Резюме

В исследовании рассматриваются актуальные вопросы преподавания венгерской литературы и языка, его дилеммы и проблемы, с точки зрения практических потребностей студентов четвертого курса базового и магистерского обучения на Кафедре венгерологии в Нови-Саде и значение этих вопросов для методики преподавания венгерского языка и литературы. Подготовка учителей венгерского языка ведется на кафедре уже 60 лет. За это время, как и в последние 20 лет с тех пор, как преподаются методические курсы на кафедре, произошла смена парадигмы в преподавании литературы, и новая эра в литературоведении изменила методы преподавания литературы. Аналогичный сдвиг парадигмы произошел в обучении языку. Так, например, так называемая новая венгерская грамматика внесла существенные изменения в сферу обучения синтаксису, в то же время на первый план вышло теоретическое преподавание прагматики, семантики, риторики и текстологии. Вдобавок ко всему, в обучении также происходят изменения, связанные с современными дидактическими знаниями, применением ИКТ и изменениями роли учителей. В данном исследовании основное внимание уделяется работе методистов и деятельности мастерской Кафедры венгерологии в Нови-Саде и дискурсивным проблемам преподавания родного языка меньшинств, а также степени реализации дидактико-методического обучения студентов во время пандемической ситуации, без школьной практики.

Ключевые слова: обучение венгерскому языку и литературе, смена парадигмы в науке и методике, учебная практика, мастерская Кафедры венгерологии, дистанционное обучение.